

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

Znanstveni skup

DIJALEKATSKA GEOGRAFIJA I DIJALEKTOLOŠKA LEKSIKOLOGIJA I LEKSIKOGRAFIJA

U nizu znanstvenih skupova posvećenih problemima naše dijalektologije, koje svake druge godine organizira Razred za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u suradnji sa Zavodom za jezik (Zagreb), održan je 18. i 19. ožujka o. g. i četvrti skup, posvećen problemima navedenim u naslovu.

I opet su se, kao i na svim dosadašnjim dijalektološkim skupovima u palači JAZU, okupili vrsni dijalektolozi iz mnogih jugoslavenskih i inozemnih slavističkih centara (iz Ljubljane, Maribora, Pule, Zadra, Splita, Zagreba, Sarajeva, Osijeka, Novoga Sada, Beograda, Skoplja, Züricha, Konstanza, Celovca, Varšave, Krakova, Lenjingrada). Zbog objektivnih razloga, nekoliko predavača (iz Beograda, Nice, Mannheima, Varšave, Krakova i Mosve) nije moglo osobno prisustvovati Skupu, ali će i njihovi prilozi izići u zborniku radova zajedno s održanim predavanjima. Ukupno je po programu trebalo nastupiti 39 znanstvenika, a govorio je 31 autor.

Nemoguće je u relativno kratkom prikazu kakav je ovaj detaljni prikazati i detaljno ocijeniti cjelokupni znanstveni prinos svakoga izlaganja na Skupu. Pokušat ću stoga dati tek kratke napomene o karakteru i sadržaju pojedinih predavanja.

U uvodnom je predavanju B. Finka (Zagreb) naznačio osnovne probleme u tematici Skupa, dao je pregled dosadašnjih uspjeha i nedostataka, prikazao potrebe, ciljeve i neposredne zadatke.

D. Brozović (Zadar) teoretski je opravdao hitnu potrebu da se prije izradi Dijalektološkog atlasa SR Hrvatske, koji treba da popuni sve one praznine u geografskolingvističkom prikazu međusobnih odnosa štokavskih, čakavskih i kajkavskih govora koje su, zbog drugačijih potreba i namjene, ostale i nakon istraživanja mreže punktova za Općoslavenski lingvistički atlas i Hrvatskosrpski/srpskohrvatski dijalektološki atlas.

W. Lehfeldt (Konstanz) primijenio je spoznaje do kojih je došao komparativnim proučavanjem morfoloških sustava slavenskih standardnih jezika na dijalekatsku građu kajkavskoga govora Zeline i pokazao je (na primjeru prezentske paradigme) da se stupnjem unutarnje povezanosti određenoga idioma i uočavanjem realiziranih kombinacija njegovih flektivnih, akcentskih i morfoloških elemenata mogu uspoređivati morfološke strukture genetski i tipološki veoma različitih govora.

U referatu »Morfoložizirane i/ili leksikalizirane pojave kao predmet lingvističke geografije« Z. Topolińska (Varšava) govorila je o nemotiviranoj supstituciji fonema ili skupa fonema u pojedinačnim riječima i u morfološkim kategorijama, tj. o nepredvidljivoj pojavi nekoga fonema, odnosno derivacijskog ili fleksijskog morfema na mjestu gdje se po normalnom razvoju govora, po evolucijskim rezultatima u drugim riječima, ne može očekivati.

V. Barac-Grun i V. Zečević (Zagreb) dale su teoretski prilog sistematizaciji volkalnih alternacija kao posljedice djelovanja različitih distribucijskih pravila u fonološkim sustavima čakavskih i kajkavskih govora. Polazeći od strukture proučenih sustava, autorice su iznijele čvrste elemente za tipološku kategorizaciju fonoloških sustava različitih govora.

G. Neweklo w s k y (Celovec/Klagenfurt) govorio je o leksičkim slaganjima hrvatskih govora u Gradišću (Burgenland, Austrija) sa slovenskim jezikom i pri tom je konstatirao da slaganja gradišćanskohrvatskih leksema — u mnogim fonetskim, gramatičkim i tvorbenim obilježjima — sa slovenskim leksemima nisu plod direktnih veza u povijesnom razdoblju dijaspore, nego su odraz činjenice da se zapadna zona južnoslavenskih jezika (uključujući u tu zonu i čakavske, kajkavske i zapadne štokavske govore) u mnogim leksemima i njihovim karakteristikama razlikuje od centralne i istočne zone.

Znatan dio uzroka snažne dijalekatske diferencijacije slovenskog jezika nalazi T. Logar (Ljubljana) u veoma različitoj starijoj i novijoj diftongizaciji vokala reda *e i o*, kao i u sekundarnoj monoftongizaciji diftonoga, s veoma različitim rezultatima u raznim dijalekatskim area-lima.

Izrazito lingvističkogeografski prikaz inovacijskih centara na made-donskom jezičnom području, s mnogim povijesnojezičnim tumačenjima dijalekatskih diferencijacija, prikazavši njihov doseg i opseg, dao je B. Vidoeski (Skoplje).

U svom je izlaganju »Značaj lingvističke geografije za nastavu dijalektologije« A. Peco (Beograd) dao pregled situacije na našim serbo-kroatističkim katedrama, pregled dosadašnjih nastojanja i protivljenja da se lingvistička geografija uvede u nastavu, kao i prijedloge da se sadašnje nepovoljno stanje popravi.

Na temelju antroponima u turskim tefterima s kraja 15. i s početka 16. stoljeća, M. Pešikan (Beograd) predočio je staru etnojezičnu srpsko-albansku granicu.

M. Lončarić (Zagreb) pregledno je izložio svoju sistematizaciju kajkavskih vokalizama. S. Sekereš (Osijek) govorio je o razmještanju ilkavskih, ekavskih i jekavskih govora u slavonskom dijalektu, a osobito je pažnju posvetio lociranju slavonskih govora s nezamijenjenim jatom S. Vukušić (Pula) nastojao je osvijetliti akcenatski utjecaj zapadnih štokavskih govora na razvojni smjer standardnojezičnih modela naglašavanja u SR Hrvatskoj.

N. Gošić (Sarajevo) dala je niz dragocjenih dijalektoloških podataka o refleksu jata u muslimanskim govorima na istočnom rubu zeničkog bazena, a D. Vujičić i J. Baotić (Sarajevo) o do sada nepoznatom ikavskom govoru Srba u Vukovskom polju (uz planinu Rađušu, nedaleko od Kupresa). Z. Pavlović (Beograd) prikazala je neke dijalekatske osobine u mikrotoponimiji.

G. Jovanović (Beograd) govorila je o sudbini nekih crkvenoslavenskih leksema (apelativa, osobnih imena, naziva crkvenih blagdana) koji su ušli u narodne govore pravoslavne kulturne tradicije. Mnoge od takvih riječi, s polkojim promjenama u glasovnom sastavu, mijenjaju semantičko polje i daju krila »pučkoj etimologiji«.

R. Zett (Zürich) odredio je geografsko rasprostriranje riječi koje označuju plemstvo u slavenskom svijetu, a detaljnije se zadržao na prostiranju riječi *vlastelin* — *plemić*. Teza mu je da je *plemić* kalk prema mađ. *nemes*.

W. Lučas (Krakov) dao je bitne teoretske odrednice tzv. gradske dijalektologije (koja je dio sociolingvistike i) zorno prikazao rezultate starijih i novijih kontakata seoskih i gradskih govora u gradskoj sredini, tipove društvenih veza među njima, rezultate interakcije različitih slojeva gradskog stanovništva.

Drugi dio Skupa bio je posvećen leksikografskoj i leksikološkoj problematici.

U svojem predavanju »Nacrt za Čakavski rječnik« govorio je M. Moguš (Zagreb) o nekim teoretskim i praktičnim rješenjima za rječnik suvremenih čakavskih govora (koji je zasnovala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti), a A. Šojat (Zagreb) o rješavanju teoretskih dilema, ponekad i dijametralno suprotnih leksikoloških stavova prema mnogim problemima koji se nameću pri zasnivanju dijalekatskog rječnika na razini narječja, kalkav je Rječnik hrvatskih kajkavskih govora (koji je JAZU također pokrenula).

Unutar raznovrsnih rječnika koji s različitih gledišta i radi postizanja različitih znanstvenih ciljeva treba da predstavljaju karakterističnu dijalekatsku leksičku građu važno mjesto imaju i tzv. *tematski rječnici*. O nekim teoretskim pretpostavkama takvih rječnika govorila je S. Zajceva (Lenjingrad).

R. Filipović (Zagreb) izložio je i teoretski obrazložio principe rada na »Rječniku anglicizama u hrvatskim dijalektima u SAD«, a R. Vidović (Split) principe po kojima je uradio svoj »Pomorski rječnik«.

D. Čupić (Beograd) prikazao je neke nužne razlike u dijalekatskim rječnicima u odnosu na druga leksikografska djela.

J. Kašić (Novi Sad) predočio je značenje Adama Dragosavljevića u našoj leksikografiji; V. Putanec (Zagreb) govorio je o Hauszerovu »Hrvatsko-njemačkom rječniku« iz god. 1858, koji je bio namijenjen školama u Gradišću, J. Lisac (Zadar) o zbirci riječi u raspravi »Brodmoravičko narječje« Viktora Jurkovića u usporedbi s leksikom zabilježenim u ostalim opisima goranskih mjesnih govora, A. Jembrih (Zagreb) o semantičkoj i tvorbenoj strukturi imenica sa značenjem vršitelja radnje u starim kajkavskim rječnicima, osobito u Belostenčevu.

K. Režić (Zagreb) dala je znanstvenu interpretaciju niza podataka o povijesnom i arealnom leksiku u vrelima za Crkvenoslavenski rječnik hrvatske redakcije, a M. Šimundić (Maribor) govorio je o tipovima osobnih imena sa čakavskog područja u 12. stoljeću.

Posljednji je referat na Skupu održao S. Težak (Zagreb), koji je govorio o potrebi da se u osnovnim školama svladavanje književnog jezika temelji na uspoređivanju osobina organskih govora učenika sa standardnim jezičnim osobinama.

Veoma uspješnom radu Skupa — osim referenata koji su postavljali i rješavali niz teoretskih problema, referenata koji su upozoravali na neke dosadašnje propuste i načine njihova popravljavanja, referenata koji su iznijeli niz do sada nepoznatih činjenica — znatno je pridonijela i obilna, stručna i kolegijalna diskusija.

Antun Šojat